

I. В. Чухрійдоцент кафедри психології та соціальної роботи
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського**Д. І. Билина**студентка спеціальності «Психологія»
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ В АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ОПЕРАЦІЇ

У статті, за результатами теоретичного аналізу, розкрито поняття ціннісних орієнтацій та життєвих смислів військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції. За результатами емпіричного дослідження виявлено провідні ціннісні орієнтації та життєві стратегії учасників антитерористичної операції. Встановлено відмінності в особливостях ціннісних орієнтацій та життєвих смислів військовослужбовців, які брали участь у антитерористичній операції, та військовослужбовців, які не брали участь у збройних конфліктах. Досліджувані особливості, а саме низькі показники за шкалами, які відповідають низькому прагненню до професійного становлення та особистісного зростання учасників антитерористичної операції, потребують психокорекційної допомоги, бо зазначені особливості є стрижневими конструктами молодого віку.

Ключеві слова: військовослужбовці – учасники антитерористичної операції, ціннісні орієнтації, життєві смисли, ціннісно-смилова сфера особистості, громадська активність, соціальні контакти.

Постановка проблеми. Наукова проблема полягає в необхідності психологічних досліджень змін особистісних особливостей у військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції. За результатами зазначеного дослідження, зокрема дослідження ціннісно-смилової сфери, можливе розроблення спеціальних психокорекційних заходів задля покращення соціально-психологічної адаптації учасників антитерористичної операції до умов мирного життя.

Дослідження особливостей ціннісно-смилової сфери особистості розкриті в багатьох наукових концепціях, зокрема Б. Ломов, С. Рубінштейн, В. Мясіщев акцентували на векторній стороні цінностей, а саме на спрямованості особистості; духовну складову частину ціннісних орієнтацій розкрито в роботах М. Савчина, В. Москальця; надситуативний характер ціннісних орієнтацій розкрито в роботах Ш. Шварца та Білські. Класифікації ціннісних орієнтацій запропоновані М. Рокичем, А. Маслоу, О. Добницьким та іншими науковцями. Життєві смисли та теоретичні засади вивчення смислової сфери особистості висвітлені в наукових здобутках Д. Леонтєва, О. Запорожця, Д. Узнадзе, В. Франкла та інших.

Дослідженням особливостей психічного здоров'я військовослужбовців займалися Є.М. Потапчук, В.Г. Кохан, Г.В. Ложкін та інші, проблеми соціально-психологічної дезадаптованості військовослужбовців висвітлені в працях М.І. Гринцова, М.М. Дорошенка, Н.І. Королюка, В.О. Лефтерова.

Психологічні особливості військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції, висвітлені в працях О. Буряка, М. Гіневського, Г. Катеруши та інших.

Мета статті. Метою є теоретично обґрунтувати те емпірично виявити відмінності в особливостях ціннісно-смилової сфери військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції, та військовослужбовців, які не брали участь у збройних конфліктах.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до сучасних українських психологічних та медичних досліджень, після звільнення в запас у військовослужбовців внаслідок життя в бойових умовах виникає криза ідентичності, тобто втрата цілісності і віри у власну соціальну роль. Зазначені особливості виявляються в порушенні здатності учасників бойових дій проявляти себе в складних соціальних взаємодіях, в яких відбувається самореалізація людської особистості. Військовослужбовці втрачають інтерес до суспільного життя, знижується їх активність у вирішенні власних життєво важливих проблем. Також можна помітити зниження здатності до співпереживання і потреби в душевній близькості з іншими людьми.

В умовах мирного життя учасникам АТО/ООС їх екстремальний досвід стає непотрібним, а відмовитися від нього вони не можуть відповідно до принципу незворотності розвитку психіки. Також треба зважати на внутрішнє психологічне протиріччя ветеранів: з одного боку, армійська дисципліна,

необхідність беззаперечного виконання наказу, підпорядкування старшим за званням ведуть до придушення особистої свободи; з іншого боку – екстремальні умови війни виробляють такі якості, як рішучість, ініціативність, винахідливість, здатність до самостійних дій у складних обставинах, адже виживає той, чия реакція виявиться швидше, а прийняте рішення буде найбільш адекватним конкретній ситуації. Можна говорити про те, що військові – слухняні виконавці, звиклі до армійського розпорядку і забезпечення всім необхідним, погано пристосовуються до життя поза військовою зоною, водночас нерідко є сильними, вольовими, незалежними особистостями, які усвідомлюють свою значимість, яка зумовлена специфічним досвідом і особливою системою поглядів. В умовах мирного життя такі люди виявляються незручними для керівництва саме своєю самостійністю, сміливістю і фронтовим максималізмом, тобто саме тими якостями, які допомогли їм вижити на війні.

Спогади, спільне минуле, невідомі рідним і знайомим, зближують колишніх військовослужбовців і змушують їх тягнутися один до одного. Так створюються громадські об'єднання та організації учасників бойових дій. Усвідомлення своєї приналежності до «особливої касты» надовго зберігає між колишніми бійцями теплі, довірливі відносини. Не тільки однополчани, товариші по службі, але і просто колишні військовослужбовці намагаються один одному допомагати і підтримувати один одного в навколишньому світі, де інші ставляться до них без належного розуміння, з підозрілістю і настороженістю [1; 2].

На хід адаптації до нових життєвих умов значно впливають характерні особливості особистості. У поведінці людини, яка повернулась із війни, поєднуються способи поведінки, які сформувалися під впливом стрес-факторів бойової ситуації, і довоєнні способи поведінки. Психіка кожної людини по-своєму захищається від екстремальних впливів, виробляючи як механізми захисної поведінки руху збудливість і активність, агресію, апатію, психічну регресію або ж вживання алкоголю і наркотичних речовин [3].

Л. Китаєв-Смик диференціював учасників бойових дій із деструктивними постстресовими змінами особистості на кілька підтипів: для першої категорії властиве постійне переживання страху, неповноцінності і схильності до жорсткості, невірноваженості, зазвичай вони прагнуть до усамітнення і вживання алкоголю і наркотиків; до другої категорії належать ті військовослужбовці, які мають схильність до інфантильних вчинків, недоречних жартів, як правило, вони недооцінюють реальну загрозу для власного життя; до третьої категорії належать «оскаженілі», які за час бойових дій виробили в собі гіперагресивність. Вони небезпечні і для себе, і для оточуючих, особливо коли в руках у них зброя.

Залежно від індивідуальних властивостей учасників бойових дій проявляються різноманітні відстрочені реакції на психотравмуючі події війни. Згідно з дослідженнями А. Кардинер, це можуть бути: фіксація на травмі, типові сні, зниження загального рівня психічної діяльності, дратівливість або вибухові агресивні реакції.

На думку А. Кардинера і Д. Шпігеля, на хід процесу адаптації учасника бойових дій впливають такі чинники: особистісні особливості солдата, що були сформовані до його участі в військових діях, у тому числі його здатність адаптуватися до нових ситуацій, його реакція на небезпечні ситуації, в яких загроза знищення є першорядним фактором, рівень відновлення цілісності особистості [1–3].

Особливості військової діяльності ставлять жорсткі вимоги до особистих рис військовослужбовців, передбачають певну ієрархію цінностей, в якій національні, громадянські цінності мають незаперечний пріоритет перед особистими. Тому важливим є дослідження механізму становлення ціннісних орієнтацій у процесі адаптації особистості військового, а саме учасника АТО/ООС до громадянського життя після повернення в зони бойових дій.

Цінності загалом тісно взаємопов'язані з духовною сферою особистості, будучи суттєвою ознакою рівня її розвитку. Ґрунтовний аналіз такого взаємозв'язку можна зустріти у працях І. Беха, М. Боришевського, С. Рубінштейна, М. Савчина та ін. Зокрема, М. Боришевський зазначає, що розвиток духовності передбачає наявність у структурі її носія розвинених ціннісних якостей – справедливості, відповідальності, чесності та інших морально-релевантних вартостей [4–6].

Таким чином, ми припускаємо, що дослідження ціннісно-сислової сфери учасників АТО/ООС буде результативним при застосуванні запропонованої структурної моделі ціннісно-сислової сфери особистості, що складається з таких компонентів:

– *спрямованість особистості*, що вказує вектор ціннісно-сислової сфери особистості учасників АТО-ООС (переважаючий вид спрямованості), залежно від умов, або дії певних чинників психологічного або соціального характеру, має властивість дещо змінюватися. Серед видів спрямованості можна виділити 3 основних види – це ділова спрямованість, спрямованість на себе, спрямованість на спілкування, а також окремо можна виділити змішану спрямованість;

– *ціннісні орієнтації особистості*. Цей компонент визначає домінування в особистості цінностей певного виду, а саме: особистісні цінності або престижно-егоїстичні, до яких належать відпочинок, здоров'я, матеріальне становище, насолода прекрасним тощо; цінності досягнень, тобто соціальний статус та керування людьми, визнання та повага; або ж суспільно-соціальні цінності, до них нале-

жать спілкування, допомога і милосердя, кохання, пізнання нового у світі тощо. Особистість, залежно від умов і впливу певних факторів, може певним чином коригувати власні ціннісні орієнтації, тобто вдосконалювати, розвивати ціннісно-смыслову сферу [4–6].

Смысловиттєві орієнтації особистості містять кілька принципово значимих положень для дослідження змісту ціннісно-смысловї сфери особистості, а саме наявність в особистості життєвих цілей, міра задоволення особистості сутністю власного життя та діяльності, наявність в особистості відчуття можливості обирати власну долю і керувати нею. Ступінь розвитку в особистості кожного з вищезазначених положень вказує чіткість і визначеність смысловиттєвих орієнтацій особистості [4–6].

Самоактуалізація є важливим показником змісту ціннісно-смысловї сфери особистості. Будучи показником розвитку власного потенціалу особистості, реалізації творчих, комунікативних, пізнавальних можливостей та самостійності і автономності, ступінь самоактуалізації особистості в сукупності з вищезазначеними компонентами дає змогу визначити ступінь розвитку ціннісно-смысловї сфери особистості та особливості організації цієї сфери особистості студента технічного профілю [4–6].

Комплексне дослідження кожного структурного компоненту моделі ціннісно-смысловї сфери дає змогу визначити певні особливості ціннісно-смысловї сфери досліджуваної особистості. Вивчення змісту спрямованості особистості дає змогу визначити переважну орієнтацію думок та прагнень досліджуваного, оцінити та спрогнозувати поведінку людини в певній ситуації. Визначення ціннісних орієнтацій дає змогу виявити індивідуальну і групову спрямованість на певні загальнолюдські цінності, цілі та засоби життєдіяльності, виявити міру їх значення для людини і загальну установку на певний тип поведінки.

Метою дослідження було встановлення особливості ціннісної сфери учасників АТО/ООС та визначення відмінностей між військовими, які були безпосередньо в зоні бойових дій, та чоловіками, які не були в АТО/ООС. Дослідження було проведене за допомогою методик: Тест «Смысловиттєвих орієнтацій» Д.А. Леонтьєва, «Морфологічний тест життєвих цінностей» Ф.В. Сопова, Л.В. Карпушина, Ціннісний опитувальник Шварца. У дослідженні брало участь 30 осіб, які перебували безпосередньо в зоні бойових дій, і 30 осіб, які не були в АТО. Середній вік в обох групах опитуваних – у діапазоні 28–40 років. Досліджуваним було гарантоване збереження анонімності.

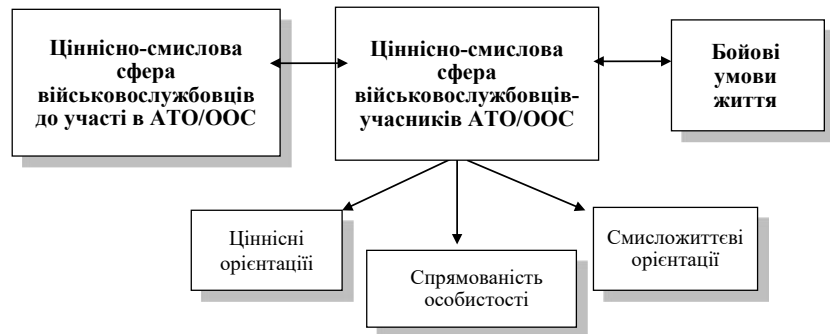

Рис. 1.2. Модель ціннісно-смысловї сфери військовослужбовців, які брали участь в АТО/ООС

Відповідно до дослідження за методикою «Ціннісний опитувальник» Ш. Шварца в учасників АТО на першому місці стоять такі цінності: безпека (4,6), досягнення (3,9), самостійність (3,8). На першому місці стоїть «безпека», а це означає, що основним для учасників АТО є безпека інших людей і себе, безпека в навколишньому світі, стабільність суспільства та взаємостосунків. Сюди можна зарахувати і національну безпеку, враховуючи нестабільну ситуацію в країні і особистий досвід перебування досліджуваних у зоні бойових дій. Крім того, досить значимою цінністю для учасників АТО/ООС є «самостійність», а це похідний елемент від потреб самоконтролю, самоуправління, автономії та незалежності. «Досягнення» проявляється через компетентності.

«Безпека» знаходиться на другому місці у чоловіків, які не були в АТО/ООС, і це також можна пов'язати з нестабільною ситуацією в країні і бажанням почувати безпеку і гармонію в країні і особистому житті.

На найнижчому рівні в учасників АТО/ООС знаходиться «гедонізм». Мотиваційна ціль цього типу – це насолода життям, емоційне задоволення від життя. Така ситуація є досить тривожною, адже це може означати, що досліджувані, які були демобілізованими бійцями АТО/ООС, не надають сенсу гедоністичній стороні життя. Тобто вони не дають собі право отримувати задоволення та насолоджуватися життям.

На найнижчому рівні у чоловіків, які не були в АТО/ООС, «універсалізм» (2). Це розуміння, терпимість, захист благополуччя всіх людей і природи.

Загалом по результатах цієї методики прослідковується спільні тенденції по цінностях обох груп досліджуваних.

Підтвердження статистичної значущості зроблених висновків за допомогою використання програми SPSS Statistics 17.0 показало, що достовірні відмінності між двома групами досліджуваних за цією методикою існують по шкалах: конформізм ($t = 0,04$); універсалізм ($t = 0,05$); самостійність ($t = 0,01$).

У воїнів, які пройшли боєві дії, міняється ієрархія ціннісної сфери внаслідок зміни ставлення до життя.

Наступною методикою для дослідження ціннісно-сміслової сфери був «Морфологічний тест життєвих цінностей» Ф.В. Сопова, Л.В. Карпушина.

Проведений порівняльний аналіз методики «Морфологічний тест життєвих цінностей» Ф.В. Сопова, Л.В. Карпушина показав, що серед життєвих цінностей учасників АТО/ООС найбільше виражені цінності «Активні соціальні контакти», «Досягнення» та «Високе матеріальне забезпечення».

Високий показник по шкалі «Активні соціальні контакти» свідчить про прагнення досліджуваних до встановлення до сприятливих стосунків з іншими людьми. Це також може свідчити про їх дружлюбність, соціальну активність та комунікабельність.

Високий показник по шкалі «Досягнення» є показником того, що для досліджуваних важливим є планування життя з постановкою конкретних цілей і досягнення цих цілей. Часто велика кількість досягнень для таких людей слугує способом підвищення самооцінки.

«Високе матеріальне забезпечення» теж увійшло в топ життєвих цінностей досліджуваних учасників АТО/ООС. Такий результат можна інтерпретувати таким чином, що ситуація в країні досить нестабільна і після демобілізації учасники АТО/ООС мають певні хвилювання за своє матеріальне становище, чи забезпечить держава їх на гідному рівні, чи знайдуть вони роботу для того, що забезпечувати свою сім'ю.

Варто також звернути увагу на витіснені цінності або ті, які набрали найменше балів. Шкала «Креативність» свідчить про придушення творчих схильностей, стереотипність поведінки та діяльності, консерватизм та наслідування вже усталених нормам і цінностей. «Духовне задоволення» також знаходиться на найнижчому щаблі, що можна інтерпретувати як небажання досліджуваних, які були в АТО/ООС, прагнути до отримання морального задоволення в різних сферах життя. Вони не надають значення духовній стороні життя, що може негативно відобразитися на їх адаптації до життя після бойових дій.

Щодо сфер життя, то найбільша кількість балів була отримана по шкалах сфер сімейного життя і професійного життя. Це означає, що цим сферам досліджуваних надають найбільше значення. Загалом така тенденція є нормальною, враховуючи, що більшість досліджуваних одружені, мають сім'ї і їхній вік передбачає спрямованість на сімейне життя.

Тривожним може бути те, що на найнижчому рівні знаходиться сфера освіти, а це може означати, що бійці АТО/ООС не прагнуть розширювати свій кругозір і підвищувати свій рівень освіченості.

Якщо порівнювати дані двох груп досліджуваних, то прослідковується певна різниця між цінностями чоловіків, які були в АТО/ООС і які не були в АТО/ООС. По загальних життєвих цінностях «Саморозвиток» для них є важливішим, ніж для учасників АТО/ООС, а «Матеріальне забезпечення», навпаки, знаходиться на нижчому рівні загальної ієрархії цінностей. Щодо життєвих сфер, то сфера захоплень для чоловіків, які не були в АТО, є значно важливішою, ніж для демобілізованих бійців. Можна припустити, що така різниця зумовлена тим, що, перебуваючи в зоні АТО, чоловіки не мають можливості та часу займатись своїми захопленнями та хобі і тому після повернення до нормального мирного життя не надають їм великого значення.

При розрахунках t-критерію Стюдента (Додаток В) було виявлено найбільший розрив між шкалами двох груп досліджуваних: «Високе матеріальне забезпечення» ($t = 0,01$) та «Збереження власної індивідуальності» ($t = 0,01$).

Це свідчить, що відмінність по цих цінностях між чоловіками, які були в АТО і які не були в АТО, має достовірну значущість і можна дійти висновку, що перебування в зоні військових дій впливає на загальну ієрархію цінностей людини.

За результатами дослідження було визначено середнє значення по суб'єктивним шкалам методики «СЖО» серед учасників АТО/ООС, над якими проводилось дослідження.

Ці результати свідчать, що плани військовослужбовців не мають реальної опори в сьогоденні і не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію. Орієнтування смислового локусу на цілі виконує за таких умов функцію захисту від реальних проблем, часто за допомогою відходу в ілюзорно-компенсаторну реальність, при раціоналізації явищ об'єктивної реальності і реакцією на зовнішній світ за звинувачуючим типом, тобто шляхом приписування оточуючим недовірливості, нерозуміння і ворожості. При цьому стані зазначаються низькі показники локусу контролю життя і середні – локусу контролю себе. Така ситуація цілком виправдана тим, що після повернення із зони бойових дій людина змінюється. Перша причина – чиста фізіологія. У зоні бойових дій життя солдата постійно під загрозою. Змінити це він не може, і єдиний спосіб вижити – це виробити нові шаблони поведінки. Боець постійно насторожі, зауважує всі зміни в навколишньому середовищі, на будь-яку потенційну загрозу реагує миттєво. Ця реакція – ціна його життя і життя його побратимів. Тому вона так міцно, на рівні інстинктів, в'їдається в психіку.

Щодо результатів чоловіків, які не були в АТО/ООС, ситуація виглядає таким чином: найбільша кількість балів набрана за шкалою «Процес життя», що свідчить про їхню зацікавленість

в емоційній насиченості теперішнього життя. І локус контролю «Я» відповідає уявленню про себе як про сильну особистість, яка володіє власною свободою і достатньою свободою вибору, щоб будувати своє життя відповідно до своїх цілей та задач.

Загалом, порівнюючи результати обох груп досліджуваних за цією методикою, просліджується певна різниця у смисложиттєвих орієнтаціях, тому можна припустити, що АТО все-таки вплинуло на зміну цінностей чоловіків, які перебували в зоні бойових дій.

Розрахувавши *t*-критерій Стюдента, ми виявили, що достовірні відмінності між результатами учасників АТО і чоловіків, які не були в АТО, є лише за шкалою «Процес життя» ($t = 0,01$).

Дослідження виявило наявність статистично значущого зв'язку (Додаток Г) між шкалами «Доброта» і «Цілі життя» ($p = 0,05$). Оскільки «Цілі життя» характеризують осмисленість, спрямованість і часову перспективу і цілеспрямованість особистості, можливо, «Доброта» для досліджуваних, які перебували в АТО, лежить в основі сприймання життя і для них є важливим збереження благополуччя людей.

Також виявлений зв'язок ($p = 0,05$) між шкалами «Влада» і «Сфера сімейного життя». Таку ситуацію можна інтерпретувати таким чином, що учасники АТО саме в сімейних стосунках звикли виявляти владу. І сім'я є тим місцем, де він може реалізовувати свою домінантність і бажання влади.

Іншими шкалами, між якими був помічений кореляційний зв'язок, були «Цілі в житті» і «Сфера сімейного життя» ($p = 0,05$). На нашу думку, це може бути пов'язано з тим, що сімейне життя і є найголовнішою ціллю в житті учасника бойових дій, а також це може значити, що чим більш осмисленим є життя для досліджуваних, тим важливішими для них є сімейні цінності.

Також було виявлено зворотний кореляційний зв'язок між шкалами «Досягнення» і «Сфера сімейного життя» ($p = 0,01$), що можна аналізувати так: чим важливішою для демобілізованого бійця є спрямованість на досягнення в житті, тим менший рівень спрямованості на сімейні цінності.

І варто зазначити, що є обернений зв'язок між шкалами «Цілі життя» і «Особистий престиж» ($p = 0,01$), це свідчить про те, що в учасників АТО/ООС осмисленість життя і цілеспрямованість, відповідно, є важливішим за «особистий престиж». А «особистий престиж» як прагнення людини до визнання, поваги, похвали зі сторони інших, як правило, значимих людей не підкріплюється високою цілеспрямованістю і планами на майбутнє.

Аналіз виділених конструктів дав змогу виявити основні сфери, з якими досліджувані

пов'язують життєві цілі і цінності. Найголовнішими життєвими сферами миротворці бачать сімейне щастя та кар'єрний ріст, активну громадянську позицію, високе матеріальне забезпечення, та важливими для них також залишаються загальнолюдські цінності.

Характерним для більшості військовослужбовців є орієнтація на цілі життя, тобто це характеризує їх як цілеспрямованих людей, які мають плани на майбутнє і перспективи в житті. Але низькі бали за шкалою результативності свідчать про незадоволення прожитою частиною життя, це може бути пов'язано з тим, що, повернувшись із зони бойових дій, вони можуть повністю не усвідомлювати, що їх місія була важливою і що від цього є певний результат, також це може бути внаслідок фрустрації, яка виникає фону контрасту війни та мирного життя.

З огляду на викладене актуальним, на наш погляд, є вивчення показників ціннісно-смислових орієнтирів в учасників АТО/ООС. І наостанок варто додати, що наша задача як психолога полягає в тому, щоб допомогти особистості знайти і зрозуміти, які цілі наявні в цей момент життя, як жити далі після участі в бойових діях, не спираючись тільки на негативний досвід, який вони могли отримати в зоні бойових дій.

Висновки. Досліджувані результати підтверджують доцільність розробки комплексної програми психокорекції, метою якою буде формування конструктивних ціннісних орієнтацій та життєвих смислів у військовослужбовців-учасників АТО/ООС, що сприятимуть підвищенню рівня адаптації до умов мирного життя.

Література:

1. Василюк Ф.Е. Психология переживания. Москва : Из-во Моск. ун-та, 1984. 200 с.
2. Психология життєвої кризи / Відп. ред. Т.М. Титаренко. Київ, Агропромвидав України, 1998. С. 69–99.
3. Пушкирев А.Л., Доморацкий В.А., Гордеева Е.Г. Посттравматическое стрессовое расстройство: диагностика, психофармакотерапия, психотерапия. Москва : Изд-во Института психотерапии, 2000. 234 с.
4. Романюк Л. Становлення цінностей особистості: концептуальна модель та її методологічний потенціал. *Психологія особистості*. 2013. № 1. С. 138–148.
5. Тюрина В.С., Научитель Е.Д. Ценностные ориентации : учебное пособие. Киев : ООО «Международное финансовое агентство», 1998. 450 с.
6. Узнадзе Д.Н. Установка человека. Проблема объективации. Психология личности в трудах отечественных психологов. Санкт-Петербург : Питер, 2000. С. 87–91.

Чухрий І. В., Былына Д. И. Особенности ценностно-смысловой сферы военнослужащих, принимавших участие в антитеррористической операции

В статье по результатам теоретического анализа раскрыто понятие ценностных ориентаций и жизненных смыслов военнослужащих, принимавших участие в антитеррористической операции. По результатам эмпирического исследования выявлены ведущие ценностные ориентации и жизненные стратегии участников антитеррористической операции. Установлены различия в особенностях ценностных ориентаций и жизненных смыслов военнослужащих, принимавших участие в антитеррористической операции и военнослужащих, которые не принимали участие в вооруженных конфликтах. Исследуемые особенности, а именно низкие показатели по шкалам, которые соответствуют низкому стремлению к профессиональному становлению и личностному росту участников антитеррористической операции, требуют психокоррекционной помощи, так как указанные особенности являются ключевыми конструктами молодого возраста.

Ключевые слова: военнослужащие, участники антитеррористической операции, ценностные ориентации, жизненные смыслы, ценностно-смысловая сфера личности, общественная активность, социальные контакты.

Chukhrii I. V., Bylyna D. I. Characteristic features of the axiological area of the military, who participated in the Anti-Terrorist Operation

According to the theoretical analysis, the concept of valuable orientations and reasons for being of the military, who participated in the Anti-Terrorist Operation in the article are revealed. According to the empirical research, the leading valuable orientations and life strategies of the participants of the Anti-Terrorist Operation are identified. The differences in the characteristics of valuable orientations and reasons for being of the military, who participated in the Anti-Terrorist Operation and the military, who did not participate in the conflict are determined. The characteristics under study, namely the low scores on-scale, that correspond to a low desire for professional development and personal growth of the participants in the Anti-Terrorist Operation need the psycho-correctional assistance, since these features are principal constructs of the youthful stage.

Key words: military, participants of the Anti-Terrorist Operation, valuable orientations, reasons for being, axiological area of the personality, social activities, social intercourse.